

28.1.2025

לכבוד
ח"כ אבי דיכטר, שר החקלאות וביטחון המזון

כבוד השר,

הנדון: בקשה לפגישה בעניין התוכנית האסטרטגית לחקלאות המים בישראל

הגיעה לידינו מצגת של משרד החקלאות וביטחון המזון בנושא "תוכנית אסטרטגית לחקלאות המים בישראל", שנושאת את תת הכותרת "גירסה לא סופית - לשיתוף הציבור", שהוצגה במהלך וובינר שארגן המשרד לאחרונה. אלא שלצערנו, כל הארגונים החתומים מטה, המייצגים ציבור רחב ורלוונטי ביותר לנושא, בהם ארגונים ומומחים בנושאי רווחת בעלי חיים וארגוני סביבה, וכן המשרד להגנת הסביבה, לא הוזמנו להשתתף בוובינר-אליו כן הוזמנו גורמים רבים מתעשיית פיטום הדגים - ולא ניתנה להם הזדמנות להשמיע את דעתם בנושא חשוב זה. בירור שערכנו העלה שלתוכנית צפוי גם פרק סביבתי אך אין ספק שמן הראוי היה לחשוף לציבור גם את הפרק האסטרטגי שחשיבותו גדולה.

אנו מבקשים להיפגש עם כבוד השר ועם האחראים לתוכנית כדי לדון בנושאים ההכרחיים שיש לקחת בחשבון, ומבקשים בתוקף כי לא יוקצו כספי ציבור ולא יבוצעו כל צעדים למימושה כל עוד לא נשקלו כלל השיקולים הרלוונטיים וניתן להם כל המשקל הראוי.

התוכנית אינה מתיישבת עם מטרות העל שהוגדרו בה

על פי המצגת, מטרות העל של התוכנית כוללות השגת ביטחון מזון באמצעות הגדלת שיעור הייצור המקומי והשגת איתנות כלכלית באמצעות ייצור בר קיימא. אלא שתעשיית הדגים בישראל מבוססת על הזנתם במזון מיובא - בעוד שהטיפול בפליטות שלה הוא מקומי. בחינה של התוכנית מבהירה כי חלק מרכזי בה הוא תוכניות לפיתוח תעשיית פיטום דגי טונה וסלמון - דגים טורפים שגידולם כרוך בהשקעת תשומות רבות ביניהן יבוא של מזון המבוסס על ציד דגי בר שלו השלכות קשות ביותר. על פי ההערכות כחמישית מכלל דגי הבר הנידוגים בעולם מנוצלים לייצור קמח ושמן דגים, המשמשים ברובם הגדול (כ-75%) לפיטום דגים בחקלאות מים. כן, נדרשים כ-2 ק"ג דגי בר לייצור 1 ק"ג סלמון תעשייתי.¹ מעבר לספק הרב שמתערור בנוגע לצורך התזונתי בהגדלת צריכת הדגים, מדובר בתעשייה בזבזנית, בעלת תלות במספוא מיובא, ומשכך אינה בת קיימא ואינה מקומית.

הקמת כלובים בים התיכון מאיימת על הטבע הימי

הניסיון מלמד כי במקום שבו מוקמים כלובים במים פתוחים - הטבע הימי סובל קשות. כך למשל, תועדו מקרים רבים של בריחת דגים מכלובים לים הפתוח. בין אם הם מינים זרים שמתחרים עם מינים מקומיים על המשאבים ובין אם הם מעמידים איתם צאצאים - שפחות מותאמים לסביבה ופוגעים קשות באוכלוסיות דגי הבר המקומיות. תעשיית הכלובים גם אחראית לזיהום ביולוגי נרחב של הסביבה הימית משאריות מזון ובעיקר הפרשות הדגים וזיהום בחנקן, זרחן ואמוניה. זיהום זה עלול לגרום לפריחת אצות רעילות ובמקרים קיצוניים

¹ גם דו"ח של ארגון המזון והחקלאות של האו"ם (FAO) מציין כי בשנת 2020 בלבד, נידוגו יותר מ-18 מיליון טון דגים במיוחד לשימוש בתעשיית קמח ושמן דגים, מה שהוביל לפגיעה חמורה במערכות ימיות ברחבי העולם.

למחסור בחמצן ומוות המוני של יצורים ימיים. המים וקרקעית הים מזדהמים גם מתרופות וחומרי ניקוי והדברה מתעשיית הכלובים.

צפיפות הדגים הגבוהה בכלובי הדגים יוצרת תנאים אידיאליים להתרבות והתפשטות טפילים העוברים לדגי הבר. הטפילים מתפשטים באמצעות דגים שברחו, ענני ביצי כינים שנסחפים במים, דגיגי בר קטנים שחודרים לכלובים ועוד. הצפיפות יוצרת גם תנאים אידיאליים להתרבות והתפשטות מחוללי מחלות שזולגים אל דגי הבר. התרופות נגד טפילים ומחלות מתפשטות גם הן בים הפתוח.

ניסיון מקומי עשיר שהצטבר במהלך המאבק להוצאת כלובי הדגים של החקלאות הימית ממפרץ אילת מלמד על הנזקים המתמשכים של הכלובים: כלובי הדגים הוצאו ממפרץ אילת ב-2006, בעקבות החלטת ממשלת ישראל, 13 שנים אחרי שהוכנסו אליו, בעקבות הנזקים הקשים שגרמו לשוניית האלמוגים. אלא שאת המחלות והטפילים שדגי הכלובים הפיצו במפרץ אילת בלתי אפשרי להוציא. הם ממשיכים להתפשט ולגרום סבל ומוות המוניים לחיים התת-ימיים.² נזקים אלה צפויים להחריף עוד יותר על רקע המשבר האקלימי והאקולוגי, שחרף היותו איום מרכזי לביטחון המזון, לאדם ולבעלי החיים בכלל, לא קיבל כל התייחסות במסמך בתוכנית האסטרטגית.

אין לאפשר כל הרחבה של המדגה ללא עמידה מלאה בעקרונות הרפורמה במי הפלט

מזה למעלה מעשור מקדם המשרד להגנת הסביבה רפורמה לטיפול במי פלט של בריכות הדגים היבשתיות. הפלט מכיל שאריות של חומרי הזנה, הפרשות דגים, תרופות, כימיקלים, חומרים אנאורגניים, חנקן, זרחן וכמות גדולה של מוצקים מרחפים שפוגעים בצומח ובעלי חיים בנחלים. הזיהום גם מדיר את רגלי הציבור מהנחלים שהם משאב ציבורי, ולכן חשיבותה הגדולה של הרפורמה.

לצורך קיום הרפורמה הקצו משרדי הממשלה משנת 2016 קרוב לכ-80 מיליון ש"ח, שנוצלו גם לשיפור מצבן של הבריכות בנוסף לתמיכות שנתיות נדיבות מכספי הציבור. להבנתנו נכון לינואר 2025 75% מהמדגים עומדים בעקרונות הרפורמה (27 מתוך 36 משקי מדגה) ואחרים מצויים בתהליכים לעמידה בה. אולם בריכות הדגים מצויות גם בחיכוך מתמשך עם הציפורים הנוודות בציר זה, ואלו לא אחת נורות, מתחשמלות, נלכדות ברשתות שאינן מתוחזקות כראוי או טובעות בבוצת בריכות. כל אלו מפגעים סביבתיים הגורמים סבל לבעלי חיים שניתן וצריך למנוע, ושלא ניתן להם כל מענה בתוכנית.

התוכנית האסטרטגית מבקשת להגדיל את מספר הבריכות בעיקר במישור החוף שבו כ-5,000 דונם של בריכות נטושות. לפני כל החלטה להקים בשטח זה בריכות דגים, יש לבחון שימושים אלטרנטיביים ובני-קיימא לשטחים אלה - כגון שיקום בתי גידול לחים, גידול אצות וצמחי מים אחרים, פוטו וולטאי ועוד. בכל מקרה, אין להוציא לפועל את התוכנית מבלי לוודא שחלק משמעותי מן השטחים ישוקמו אקולוגית תוך שמירה על הנוף ומתן גישה לציבור, וכן עמידה בדרישות הרפורמה באמצעות עמידה בהיתרי הזרמה לים או בצווי הרשאה להזרמה לנחלים.

הקמת תעשיית דגים בדרום הערבה תזרים פלט למפרץ אילת ותפגע בשוניית האלמוגים

החלטת ממשלה 1442 מ-2022 מגדירה את אילת וחבל אילות כמרכז מחקר ויישומי לאומי ובינלאומי בתחומי המזון מן הים והמדבר, כשבתוכנית להקים שני מיזמים לגידול דגים ואצות בצפון אילת, שישאבו מים מהמפרץ ויזרימו אליו פלט מטופל. מפרץ אילת, שבו שוניית אלמוגים נדירה בעלת חשיבות אדירה לישראל ולעולם כולו, סובל כבר כיום מעודף זיהום - 25 טון חנקות בשנה המוזרמים אליו ממקורות שונים זאת בשעה שהרף המקסימלי להזרמה, שקבע צוות מדענים, הוא 22 טון בשנה. בנוסף, מי המפרץ סובלים מאירועי חום קיצוניים שגם הם מסכנים את השוניית. תוספת זיהום תחמיר את מצב השוניית ותיצור הרס שאינו בר תיקון. אמנם, מצגת התכנית האסטרטגית שבמוקד מכתב זה לא מזכירה ספציפית את המיזמים באילת, ולהבנתנו התנאים

² ר' דו"חות הניטור המדעיים השנתיים של ים סוף. בין השאר מדווח על לא פחות מ-427 אירועים מאומתים של תמותת דגים בשנה אחת מהתפרצות חיידק סטרפטוקוק מוכר ונפוץ בתעשיית פיטום הדגים, שהתגלה לראשונה במפרץ אילת כשנה אחרי שהוכנסו אליו כלובי הדגים. מאות אירועי התמותה שהתגלו ונבדקו בניטור אקראי בשנה אחת - הם כמוברן רק "טיפה בים" כלל אירועי התחלואה והתמותה שממשיכים לגרום כלובי פיטום דגים שכבר סולקו.

באזור גם אינם מאפשרים את גידול הדגים שבמיזם אלא רק את האצות. אך יודגש כי ככל שמיזמים אלה כן אמורים להיכלל בה, את פיתוח החקלאות הימית יש להתנות בהגנה מוחלטת גם על מפרץ אילת ושמירה עליו מפני הגדלת כמות המזהמים מכל סוג. באם אי אפשר לעמוד במשימה זו - יש למנוע את המיזם.

הקמת רציפים

מהתוכנית עולה הצעה להקמת רציפים חדשים לקליטת דגים בנמל קצא"א, אשדוד, חדרה, חיפה ונהרייה, וזאת בנוסף לרציפים הקיימים כיום. רציפים אלה יתפסו שטחי חוף יקרים וימנעו אותם מהציבור. במדינה קטנה כמו ישראל שאורך חופיה מ-197 ק"מ בלבד ואת למעלה ממחציתם תופסות תשתיות - כמות כזו של רציפים מוגזמת בכל קנה מידה ומיותרת לחלוטין.

הרחבת תעשיית פיטום הדגים מתעלמת משיקולי רווחת בעלי חיים, במיוחד בהיעדר תקנות לפי חוק צער

בעלי חיים

דגים, כפי שהוכיחו מחקרים פיזיולוגיים והתנהגותיים רבים, יכולים להרגיש מגוון תחושות ורגשות כולל כאב, פחד והנאה. מחקרים במיני דגים הראו שרבים מהם מזהים וזוכרים היטב פנים של בעלי חיים אחרים ובני אדם, לומדים על ידי התבוננות ובעלי יכולות תכנון לעתיד, משתפים פעולה, משחקים, משתמשים בכלים, מזהים עצמם במראה, ומגלים חמלה ואלטרואיזם.³ המחקרים ההולכים ומצטברים על דגים מצביעים על היותם בעלי עולם רגשי וקוגניטיבי מפותח ביותר. אולם, התוכנית מתעלמת לחלוטין מכך שחומר הגלם שלה הם יצורים חיים ומרגישים, לרבות דגי בר שעד כה מעולם לא שימשו לגידול חקלאי אינטנסיבי. יוזכר כי משרד החקלאות לא טרח להתקין תקנות להגנה על דגים על פי חוק צער בעלי חיים אשר יגנו על רווחתם, ולו במעט, ואף לא ניסח רשימות תיוג לביקורות רווחה בבריכות דגים. לפי סעיף 10 להחלטת הממשלה 833 (קידום ההגנה על בעלי-חיים ורווחתם), משרדך אמור היה להגיש תקנות בעניין רווחת דגים עד מחצית שנת 2018, ולפי סעיף 12 להחלטה היה על מנהל השירותים הווטרנריים לנסח רשימת תיוג בנושא עד מחצית שנת 2017. הרחבת תעשיית פיטום הדגים ללא התקנת תקנות היא פסולה מיסודה, שכן היא תוביל למצב של קביעת עובדות בשטח, ללא סטנדרטים בסיסיים מכווינים, ברמת התשתית והפעילות, של מתקנים חדשים.

מחקר שבוצע בדגי סלמון, שנמצאים במרכז התוכנית האסטרטגית, מצא שבכלובי הפיטום המסחריים הדגים מצויים במצב קבוע של מתח, שכן בדמם נמדדו רמות גבוהות במיוחד של הורמוני סטרס. רבע מהדגים מפתחים עקב כך תסמינים התנהגותיים של אפתיה ואנורקסיה האופייניים למצבי דיכאון חמור בחיות יבשה, עד כדי הרעבה עצמית למוות. **תחקיר סמוי** שבוצע בישראל חשף חלק מההתעללות שעוברים דגים בבריכת פיטום כמו גם את האדישות לסבלם על ידי מי שמחזיקים בהם. הצפיפות הקיצונית מונעת מהדגים לבצע התנהגויות טבעיות ומובילה למצוקות נוספות בגלל הצטברות הפרשות והידלדלות החמצן במים, לעתים עד כדי חנק. זיהומים ומחלות מתפשטים במהירות בבריכות וכלובים וגורמים לתמותות המוניות. טפילים גם הם משגשים בבריכות וכלובי דגים צפופים, עד שלעתים הדגים נאכלים בחיים על ידי הטפילים. דגים רבים סובלים מעיוותים ונכויות שנגרמים בשל מניפולציות גנטיות. רובם המכריע של דגי הסלמון בתעשייה סובלים מעיוותים גופניים ניכרים, המיוחסים לקצב הגדילה המהיר וגם לחיסונים המוזרקים להם ידנית בקצב מהיר.

השקעת כספי ציבור בתוכניות בעלות סיכון טכנולוגי גבוה אינה סבירה ואינה תורמת לביטחון מזון

על פי התוכנית עצמה, הסיכון הטכנולוגי הכרוך בה גבוה במיוחד, בעיקר במערכות פיטום טונה וסלמון. דומה, כי תחת הובלה אחראית של המדינה לביטחון מזון באמצעות חקלאות בת קיימא מהצומח, המשרד נוטל את כספי הציבור משל היה קרן הון סיכון, לטובת הרפתקאות פיננסיות מסוכנות. הדבר צורם בעיקר בימים אלו, של חוסר ודאות וקיצוצים תקציביים נרחבים, בהם כל משפחה בישראל מהדקת את החגורה. הציבור זקוק לניהול אחראי של כספיו, ולא לנטילת סיכונים בעבור רווח פוטנציאלי של יחידים.

³ [The New York Declaration on Animal Consciousness, 2024](#); [National Animal Ethics Advisory Committee advice and reports, 2023](#); Jonathan Balcombe, [What a Fish Knows: The Inner Lives of Our Underwater Cousins](#). Farrar, Straus and Giroux, 2016 ועוד.

כאמור בפתח דברינו, אנו מבקשים להיפגש עם כבוד השר ועם גורמי המקצוע במשרדך כדי לדון בהרחבה בתוכנית האמורה, ושבים ומבקשים כי לא ינקטו כל צעדים למימושה לרבות הקצאת תקציבים מבלי שנערך שיתוף ציבור אמיתי ומהותי ונשקלו כלל השיקולים הרלוונטיים.

בכבוד רב ובברכה,

חיים וסביבה - ארגון הגג של ארגוני הסביבה בישראל
מגמה ירוקה
תנו לחיות לחיות
צלול
אנימלס
הורים למען האקלים ישראל
חופש לבעלי חיים
הקליניקה לצדק סביבתי וזכויות בעלי חיים באוניברסיטת ת"א

העתקים

מר אורן לביא, מנכ"ל משרד החקלאות וביטחון המזון
ח"כ משה אבוטבול, סגן שר החקלאות וביטחון המזון
ד"ר חן הניג, ראשת אגף רווחת בעלי-חיים, משרד החקלאות וביטחון המזון
נועם מוזס, מנהל תחום חקלאות ימית, משרד החקלאות וביטחון המזון
עמית סויה, מרכז פיתוח פרויקטים בתחום חקלאות ימית, משרד החקלאות וביטחון המזון
מר יובל ליפקין, ראש מנהל ביטחון המזון, משרד החקלאות וביטחון המזון
גבי גלי דוידסון, מנהלת אגף הגנה על בעלי-חיים, המשרד להגנת הסביבה
מר פרד ארזואן, מנהל היחידה הארצית להגנת הסביבה הימית, המשרד להגנת הסביבה
גבי יעל אורן, מנהלת אגף סביבה חקלאית, המשרד להגנת הסביבה
גבי טל גלבווע, יועצת ראש הממשלה לזכויות בעלי-חיים
ח"כ יסמין סאקס פרידמן, יו"ר השדולה לזכויות ורווחת בעלי-חיים